

Knjižnica samostana franjevacu u Koprivnici

U povijesti knjige i knjižnica samostani imaju nezaobilazno specifično mjesto. Upravo u samostanskim knjižnicama našle su utočište mnoge knjige koje bi inače zub vremena i ljudska nemarnost zauvijek uništili. U srednjem vijeku, naime, u doba posvemašnjeg sutona obrazovanosti i pismenosti, unutar samostanskih zidina poput oaza čuvala su se i proizvodile knjige. U samostanskim skriptorijima knjige su se prepisivale, zatim uvezivale i ukrašavale iluminacijama. Običaj da svaki samostan ima svoju knjižnicu ilustrira i poznata uzrečica "Monasterium sine libris est sicut civitas sine opibus ... mensa sine cibus" (Samostan bez knjiga je kao grad bez zidina ... trpeza bez hrane).¹

Kada su se potkraj antike, s jačanjem kršćanstva pojavili prvi samostani na evropskom tlu, brzo su se proširili i postali vremenom dominantan fenomen u ekonomskom i kulturnom životu zapadnoevropskog srednjovjekovlja. Premda su velike količine knjiga zauvijek nestale zajedno s antičkom civilizacijom, neprocjenjive zasluge za spasavanje antičke baštine, kao i za stvaranje srednjovjekovne samostanske kulture imali su Kasiodorov samostan Vivarium², Monte Cassino i benediktinski samostani koji su iz njega proizašli³, kao i brojni samostani što su ih u ranom srednjem vijeku osnovali irski i anglosaksonski misionari na evropskom kontinentu⁴.

U kasnom srednjem vijeku novi impuls razvoju i proizvodnji knjige i osnutku knjižnica dali su tzv. prosjački redovi, koji niču na prijelazu iz 12. u 13. stoljeće, u vrijeme burnih previranja i stvaranja novih društvenih odnosa. Uz dominikance, u najbrojniji i najjači razvio se franjevački prosjački red. Početkom 13. stoljeća osnovao ga je Franjo iz Assisija (Giovanni Francesco Bernardone, 1186—1226), a iz Italije red se brzo proširio u druge zemlje Evrope i izvan nje. Franjevački kao i ostali prosjački redovi nastaju kao reakcija na bogaćenje, pokvarenost i zloupotrebe u katoličkoj crkvi tog vremena s jedne strane, a s druge strane kao povrtak izvornom kršćanstvu i evađeoskom siromaštvu kao jedinom sigurnom putu naviještanog spasenja.

Franjevačko siromaštvo, kao i nazivi "mala braća" i "siromašne sestre" isticali su solidarnost s obespravljenim i siromašnima⁵. Kao i propovjednici ostalih prosjačkih redova u stalnom su dodiru s marginalnim ljudima, gradskom sirotinjom, prezaduže-

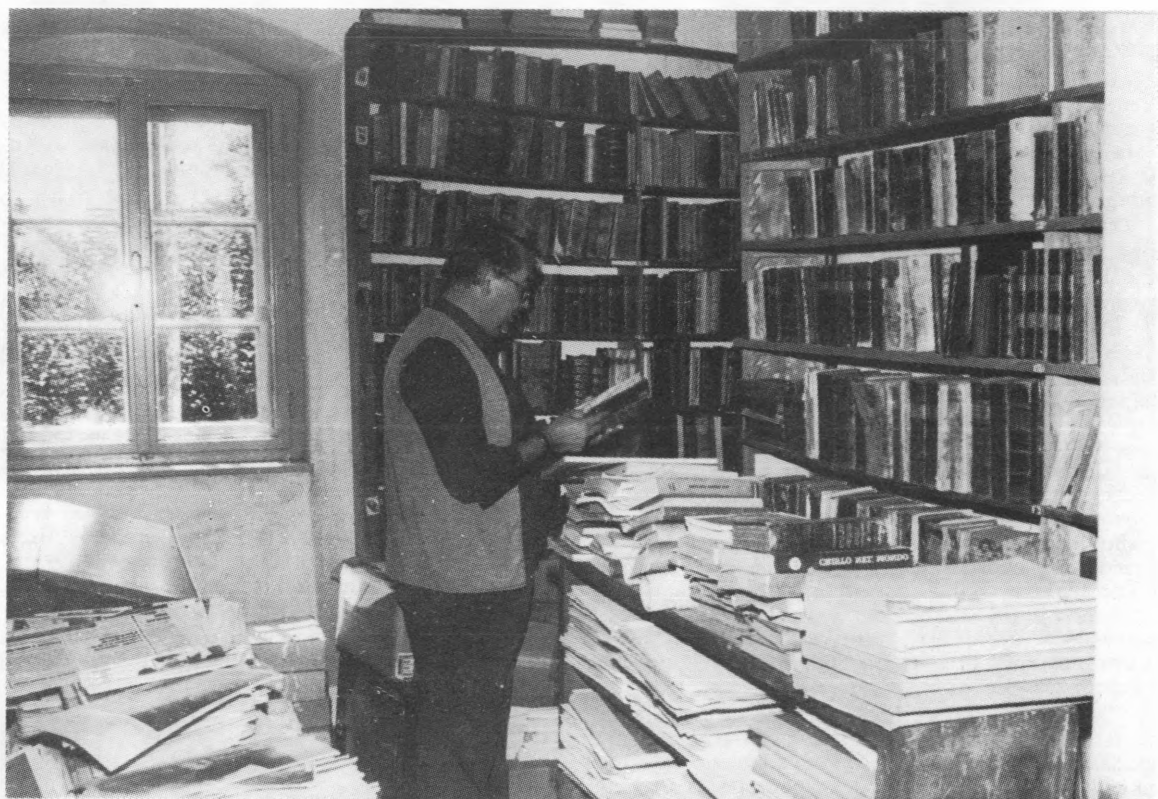
nim seoskim stanovništvom, a za prostor djelovanja izabiru gradove gdje su siromašni bili najugroženiji⁶. U opreci spram ideala samotništva dotadašnjeg samostanskog života, novi samostani zidaju se najčešće na periferiji gradova.

Iskazujući tokom povijesti elastičnost i sposobnost da se prilagodi i za svoje interese iskoristi društvene i političke promjene, Crkva i rimske pape i u to burno doba traže nove mogućnosti i pogodna sredstva da ojačaju svoj položaj i suzbiju raširene "heretičke pokrete" u nižim slojevima društva mnogih evropskih zemalja. Uz sebe vezuju, stoga, pored drugih prosjačkih redova, i Franjine putujuće propovjednike koji su se pretvarali u hijerarhijski organiziran red. Tako je Franjo Asiški, nastavljajući "heretičkih" učenja Albingenza i Valdenza o apsolutnom siromaštvu, protivnik znanosti, učenosti i samostanskih zidina, ironičnim obratom povijesne sudbine, osnivač reda koji je stoljećima kasnije bio čvrst oslonac papinske inkvizicije.

Kratko vrijeme nakon osnutka u samom franjevačkom redu dolazi do sukoba oko pitanja siromaštva. Zbog različitih shvaćanja obaveze siromaštva među franjevcima dolazi do rascjepa. Pobornici siromaštva (spirituali) sukobljavaju se s papom, a njihova najradikalnija struja tzv. fraticelli bili su osuđeni kao heretici.

Uz papinu podršku prevladala je umjerena struja (Bonaventura, Antun Padovanski)⁸.

Iako su i franjevci odigrali važnu ulogu u razvoju obrazovanosti i kulture, njihov osnivač Franjo Asiški za razliku od Španjolca Dominika Guzmana, osnivača dominikanskog prosjačkog reda, nije pridavao važnost knjizi i čitanju. Dominikanci u pravila svoga reda unose obavezu čitanja i obrazovanja, a prema knjizi uspostavljaju odnos kao prema upotrebnjoj vrijednosti⁹. Već je sv. Dominik isticao važnost učenja i učenosti za postizanje cilja reda, a to je u prvom redu bila borba protiv mnogobrojnih heretičkih učenja i pokreta. U rukama dominikanaca knjiga je postala snažno oružje u borbi za očuvanje vjere i interesa crkve¹⁰. Premda je knjiga tretirana kao sredstvo koje omogućuje da se lakše provodi borba protiv krivovjerja, dugo se u Evropi neće pojaviti vjerski red koji će knjizi i obrazovanju dati tako važno mjesto kao što je to bio slučaj s dominikancima.

Gvardijan Samostana franjevaca u Koprivnici o. Oktavijan Nekić u samostanskoj knjižnici

Sv. Franjo, opsjednut idejom siromaštva i nenasilja, nije pridavao važnost čitanju, a posjedovanje knjiga smatrao je isto tako štetnim kao i posjedovanje bilo čega drugoga. U skladu s tim idealima i pravilima reda koje je on sam sastavio 1221. godine, knjiga je dobila vrlo skromnu ulogu: "Klerici mogu imati samo one knjige koje su nužne za obavljanje njihove službe, a laici koji znaju čitati mogu imati Psaltir"¹¹. Crkvene vlasti, koje su i od ovog reda očekivale da će sudjelovati u borbi protiv heretičkih učenja toga doba, prisilile su sv. Franju da izradi nova pravila u kojima će, uz ostalo, obrazovanju i učenosti biti osiguran znatniji tretman u borbi protiv hereze. Budući da je još za Franjina života došlo među njegovim sljedbenicima do razmimoilaženja oko ideala skromnosti i siromaštva što ih je sv. Franjo utkao u osnove franjevačkog reda, i u odnosu na knjigu i obrazovanje došlo je do udaljanja od prvotnih ideala osnivača reda. I franjevački samostani imali su, naime bogate i dobro opskrbljene knjižnice¹². Među franjevcima bilo je mnogo učenih ljudi, a nisu bili rijetki oni koji su skupljali knjige za svoje potrebe, da bi posljiše njihove smrti

najveći dio tih privatnih knjižnica završio u knjižnicama samostana.

Unatoč nastojanjima novih vjerskih redova na obnovi knjižne kulture, samostani nisu mogli više obavljati društvenu i kulturnu funkciju koju su u ranom i zreлом srednjem vijeku imali benediktinski, irski i drugi samostani. S velikim promjenama koje se u Evropi zbivaju tijekom 12. i 13. stoljeća, s krizom feudalno-crkvenog nazora na svijet i mladom buržoazijom u usponu, ekonomska moć, a s time povezano i intelektualni život, premješta se iz samostana u gradove. Kao ranije samostani, dominantna rasadišta kulture i obrazovanosti sada postaju sveučilišta¹³.

Franjevački samostani u našim krajevima kao i njihove knjižnice, dijele sudbinu svoga reda, oboje nu, naravno ekonomskim, geopolitičkim i kulturološkim specifičnostima podneblja na kojemu su nikli¹⁴.

Prvi franjevci u našim krajevima javljaju se još za života Franje Asiškog, u gradovima na jadranskoj obali, a ubrzo dolaze i u krajeve Bosne i sjeverne Hrvatske¹⁵. U Zagrebu se franjevci javljaju 1233, u

Varaždinu oko 1239, u Našicama i Požegi oko 1280, a u Koprivnicu dolaze 1290. godine¹⁶.

U Koprivnicu i druge gradove sjeverne Hrvatske franjevci dolaze iz Ugarske, po osnutku franjevačke Ugarske provincije. Povezanost s kraljevskom kućom Arpadovć pogodovala je, naime njihovom dolasku prvo u Ugarsku, a zatim i u slavonske gradove.

U Koprivnicu su franjevci došli za Henrika Gisinga, slavonskog bana 1290. godine¹⁷. On im je dodijelio napuštenu, nekoć župnu crkvu Blažene Djevice, a uz crkvu sagradio i samostan.

Tokom svoje sedmostoljetne prisutnosti na ovim prostorima, franjevci su nekoliko puta napuštali Koprivnicu i ponovno se vraćali. Franjevci napuštaju Koprivnicu 1559. godine, nakon što su im crkva, koju su sagradili 1321. godine, i samostan teško nastradali u požaru što ga je unutar koprivničke tvrđave podmetnuo neki turski prebjeg¹⁸. 1603. godine franjevci su ponovno kod svoje samostanske crkve i ruševnog samostana, koje su za njihovog odsustvovanja zaposjeli protestantski svećenici pastorizirajući njemačku posadu koprivničke tvrđave. Nakon ponovnog odlaska franjevaca iz Koprivnice 1610. godine (razlozi se ne mogu sa sigurnošću utvrditi)¹⁹, franjevačka nekoć ruševna crkva postaje 1614. godine popravljena i uređena župnom crkvom.

Tokom 17. stoljeća franjevci traže da im se vrati samostan i crkva, ali ne nailaze na odaziv tadašnje gradske vlasti. Koprivničko poglavarstvo oglašuje se i na strogu naredbu cara Ferdnanda III da se franjevcima mora predati njihov samostan i crkva sa svime što im pripada, da bi na intervenciju cara Leopolda I konačno dopustile franjevcima da sagrade novi samostan i crkvu na novoj lokaciji koja je zadržana do danas.

1675. godina se smatra godinom ponovnog dolaska franjevaca u Koprivnicu. Te godine počeo se graditi zidani samostan i crkva su posvećeni sv. Antunu Padovanskom, a gradnja je završena 1685. godine²⁰.

U toku tristogodišnjeg postojanja samostan je nekoliko puta teško razorio potres, a prvo pustošenje i devastaciju samostan je doživio za Napoleonom ratova 1805—1815, te mađarske bune protiv austrijskog cara 1848. U oba slučaja samostan je pretvoren u vojničke magazine, te bio korišten za smještaj bolesnih vojnika.

Iako je od svog postanka 1657. godine koprivnički samostan franjevaca slovio kao siromašniji, te bio često na ivici postojanja, na vrhu procvata franjevačke Provincije sv. Ladislava²¹, i prije provođenja proturkvene politike cara Josipa II 80-ih godina 18. stoljeća koprivnička samostanska zajednica brojila je 23 člana (16 svećenika, 5 braće laika i dva klerika). Josip II, u sklopu svojih reformi "prosvjetiteljskog apsolutizma" u razdoblju 1783—1790. godine dokinuo je preko 700 samostana i konfiscirao njihovu imovinu, a u preostalima je drastično smanjio broj redovnika. Samostanima je trebalo dugo vremena da se oporave od tog udara.

Koprivnički franjevački samostan također doživljava veliko nazadovanje (1885. godine, sto godina kasnije, u njemu je bilo svega pet članova), no njegovo ukidanje spriječila je povezanost koju su kao vojni kapelani u 17. i 18. stoljeću imali s obiteljima njemačkih časnika iz vojničke ispostave u Koprivnici u sklopu Vojne krajine²².

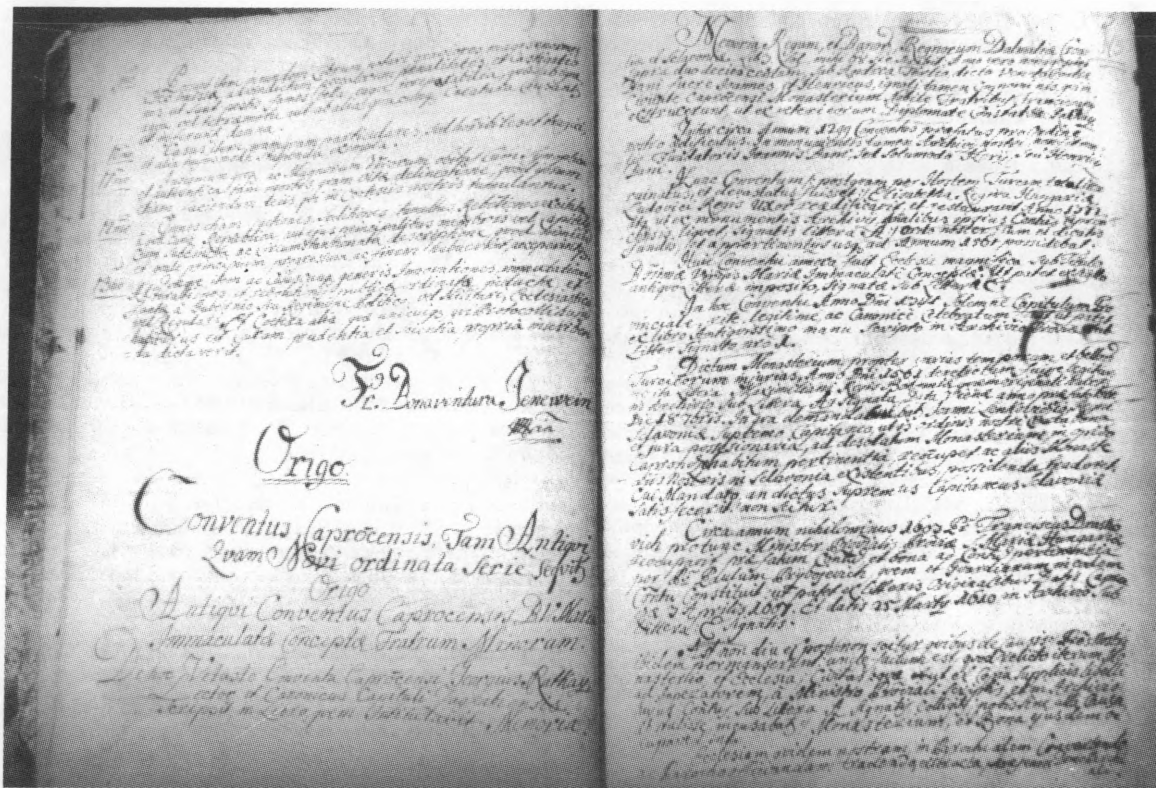
Krajem 19. stoljeća franjevački red doživljava po odredbi pape Leona XIII veliku duhovnu i organizacijsku obnovu jer je redu na mnogim područjima prijetilo rasulo²³. Usprkos reformaciji reda, neki franjevci zadržali su stari način redovničkog života. Nazvali su ih "crni fratri". Sve do dvadesetih godina 20. stoljeća takav način redovništva zadržali su i koprivnički franjevci. Zbog nezalaganja i nebrige za održavanje samostanske zgrade, samostanu je prijetila opasnost da se kod uklanjanja južnog bedema nekadašnje koprivničke tvrđave uruši i južno samostansko krilo.

Na odluku uprave Provincije 1923. godine kupljeno je zemljište uz crkvu, tako da se samostan preuredio. Tadašnju organizaciju prostora, uz obnavljanje i popravke oštećenja iz razvijenih potresom 1939. godine, ratnim razaranja i zubom vremena, koprivnički franjevački samostan zadržao je do danas.

Glavno polje djelovanja koprivničkih franjevaca stoljećima je usmjereno prvenstveno na vjersku

Fond knjižnice (oko 5000 svezaka) pretežno je klasificiran i katalogiziran

Samostanska kronika, koja se vodi od 1778. godine, započinje s podacima tzv. Origa ("Porijeklo starog koprivničkog samostana Blažene Djevice Marije Bezgrešne začete Manje braće)

službu i dušebrižnički rad. Osim što su skoro stotinu godina vršili službu vojnih kapelana, od 1669—1753. godine, franjevci su u svojim crkvama vodili bratovštine, tj. pobožna udruženja laika, a pomagali su mjesnim župnicima u vjerskoj službi²⁴. Naročito je značajno njihovo prosvjetno djelovanje, koje je uveliko utjecalo na koprivničke franjevačke samostanske knjižnice. U koprivničkom franjevačkom samostanu, naime, održavao se od 1717. do 1820. godine s prekidima provincijski studij, a franjevci su bili i prvi učitelji na koprivničkoj pučkoj školi.

Franjevci Ladislavske provincije unutar koje se nalazi i franjevački samostan u Koprivnici, od njegov osnutka 1661. godine poklanjali su veliku pažnju obrazovanju svog svećeničkog i redovničkog podmlatka, tako da isprva osnivaju provincijski, a jačanjem provincije i generalni studij filozofije i teologije, najprije u Zagrebu, a potom i u Varaždinu. Franjevačko zakonodastvo 17. i 18. stoljeća dopuštalo je da se uz generalni studij prve klase može održavati nekoliko provincijskih studija u samostanima koji su bili sposobni da obezbjede uzdržavanje nekoliko studenata-klerika i jednog ili

dva lektora. Tako su se i u koprivničkom franjevačkom samostanu održavali povremeno studiji filozofije (samo prednom 1740/41), studij moralne teologije s prekidima u razdoblju 1717—1807. godine, te također s prekidima studij govorničtva u periodu 1775—1820. godine²⁵.

Franjevci su bili i prvi učitelji na koprivničkoj pučkoj školi, koja postaje javna 1725. godine. Postoje podaci da su se s franjevcima za učitelje na koprivničkoj pučkoj školi natjecali pavlini, no franjevci su spriječili njihov dolazak i do danas ostali jedini crkveni red u gradu Koprivnici²⁶.

Franjevci su učitelji na koprivničkoj školi do 1786. godine kada gradsko poglavarstvo zaključuje da ne zadovoljavaju u vršenju svoje učiteljske službe. U pozadini ove odluke stajala je zapravo politika Josipa II koja je uključivala i sekularizaciju školstva. Početkom 19. stoljeća, od 1800. do 1804. godine franjevci su ponovno učitelji na pučkoj školi u prvom razredu pučke škole, a vjeroučitelji do 1900. godine.

Shodno potrebama i interesima koprivničkih franjevaca određenim njihovim vjerskim i prosvjet-

no-kulturnim djelovanjem, formirala se tokom nekoliko stoljeća struktura fonda njihove samostanske knjižnice. Od 17. stoljeća kada je na postojećoj lokaciji sagrađena samostanska zgrada sa crkvom do danas, fond knjižnice narastao je na oko 5000 svezaka knjiga. Iako nevelika, knjižnica sadrži priličan broj starih i rijetkih knjiga — starih rijetkih Croatia (knjige hrvatskih autora i knjige tiskane u Hrvatskoj), tridesetak cinquentina (knjige tiskane u 16. stoljeću), te kao posebnu dragocjenost, jednu inkunabulu (prvotisak; općenito knjige iz prvog razdoblja) iz 1497. godine.

Knjižnica je smještena u prilično skućenom prostoru jedne od soba na katu samostana, pokraj južnog zida samostanske crkve. Knjige su poredane u četiri, uz zidove prostorije postavljene stalaže koje sežu do stropa prostorije. Velika prednost knjižnice je njena središnjost. Početkom 70-ih godina fond knjiga samostana su registrirali i obradili zagrebački klerici pod vodstvom svog magistra pokojnog Zorislava Lajoša. Tom prilikom napravljena su dva popisa knjiga, koja imaju funkciju abecednog kataloga i stručnog kataloga, na kataložnim karticama, ispisanih pisačom mašinom i smještenim u dvije kataložne ladice. Katalozi daju uvid u sastav fonda po autoru i po sadržaju knjiga, a kataložne kartice uz signaturu sadrže najosnovniji opis knjige: ime autora, naslov djela i broj tomova koje sadrže, mjesto izdanja i godinu izdanja. Podaci o broju svezaka istog naslova knjiga ne postoje, a nisu navedeni ni inventarni brojevi, budući da se inventarna knjiga u samostanu ne vodi. Signatura, odnosno oznaka po kojoj se knjige smještavaju na police, sastoji se od tri dijela: rimskog broja (oznaka struke), velikog abecednog slova (oznaka police na kojoj se knjiga u knjižnici nalazi) i arapskog broja (oznaka rednog mjesta knjige na polici).

Zbog tijesnog prostora knjižnice, duplikati, odnosno više primjeraka istih knjiga, kao i knjige i serijske publikacije nabavljene u posljednjih dvadesetak godina smještene su u poseban ormar u hodniku na katu samostana (dio ovih posljednjih nalazi se i po sobama redovnika).

Neposrednim uvidom u postojeće kataloge knjižnica dobivamo podatak o 2189 evidentiranih naslova knjiga, razvrstanih u 18 skupina: Artes (148 naslova), Ascetika (253 naslova), Franciscalia (85 naslova), Lingvistika (69 naslova), Liturgika (78 naslova), Moral (80 naslova), Pastoral (191 naslov), Patres (18 naslova), Periodica (14 naslova), Philosophia (35 naslova), Sv. Pismo (117 naslova), Povijest-crkvena (94 naslova), Povijest-opća (85 naslova), Pravo (63 naslova), Propovijedi (233 naslova), Prirodne znanosti (71 naslov), Razno (339 naslova) i Theologia (216 naslova).

Uz knjige vjerskog karaktera i knjige potrebne za obavljanje bogoslužja i odgajanje mladog redovničkog naraštaja koje čine većinu knjižnog fonda (asketika, propovijedi, teologija, moral, pastoral, Sv. Pismo i dr.), ova samostanska knjižnica sadrži i literaturu svjetovnog karaktera (umjetnost, uglavnom književnost, filozofiju, opću povijest, pravo,

prirodne znanosti i dr.). Struktura fonda samostanske knjižnice upućuje u svakom slučaju na široke interese i obrazovanost redovnika koji su kroz nekoliko stoljeća obitavali u koprivničkom franjevačkom samostanu.

Interesantne brojčane podatke daje uvid u godine tiskanja knjiga iz samostanske knjižnice: iz 15. stoljeća datira jedna knjiga, iz 16. stoljeća 33 knjige, iz 17. stoljeća 227 naslova, iz 18. stoljeća 724 naslova, iz 19. stoljeća 286 naslova, a iz 20. stoljeća 646 naslova knjiga (267 naslova knjiga nema podatke o godini tiskanja). Prezentirani podaci upućuju da najveći broj naslova knjiga potječe iz 18. stoljeća, dakle iz razdoblja kada je sastav samostana bio najbrojniji, djelatnost franjevaca najživlja, a radi prosvjetno-kulturne aktivnosti potreba za knjigama najizraženija. Veća pažnja nabavci knjiga poklanja se tokom 20 stoljeća naročito posljednjih godina.

Samostanska knjižnica posjeduje jednu inkunabulu, "Biblijske komentare" sv. Jeronima, tiskanu u Veneciji 1497. godine²⁷. Ova inkunabula obuhvaćena je u katalogu prvotiska, što su ga oko 1985. godine sastavili Šime Jurić i Vatroslav Frkin²⁸ pod slijedećim opisom:

HIERONYMUS, S., Commentaria in Bibliam (Ed. Bernardinus Gasolus). Ventiis, Johannes et Gregorius, de Forlivio, P.I/1497. 2°Rom.

H*8581, BMC V 350, Ind. gen. 4729, Goff H-160, Bad. 541

Nedostaje P. II.

Uvezano u kartonske korice presvučene bijelom, glatkom kožom. Na hrptu natpis: Opus in Prophetas I.

Sign. Ink. 1 (Stara sign. Theol. I a)

Inkunabula (u samostanu postoji samo prvi tom knjige) pisana na latinskom jeziku, dobro je učuvana, a kvalitetom papira i uzornim tiskom i danas ukazuje na pažnju koja se prije pet stotina godina posvećivala pripremi teksta i tehničkoj obradi izdanja knjige. Tiskana potkraj 15. stoljeća, svojim izgledom već se odvojila od rukopisnih predložaka koji su kao uzor služili knjigama tiskanim neposredno nakon Gutenbergova otkrića. Za razliku od prvotiska iz najranijeg razvoja tiskarstva koji su oponašali rukopisnu knjigu, u svemu od veličine i oblika slova, preko ilustracija rađenih rukom, pa do navođenja relevantnih podataka o knjizi (autor, naslov, mjesto tiskanja, tiskara, godina tiskanja knjige), u tzv. incipitu tj. u prvoj rečenici teksta, a katkad u posljednjoj rečenici teksta, tzv. excipitu, knjige tiskane kasnije ubrzo ove podatke imaju navedene, kao i inkunabula iz koprivničkog franjevačkog samostana, u bilješci na kraju teksta, koja se zove kolofon.

Od rukopisnih kodeksa ova inkunabula je zadržala veliki (folio) format iako su se u to vrijeme već tiskale knjige i na manjem, osminskom formatu, što ga je potkraj 15. stoljeća uveo znameniti talijanski tiskar Aldo Manuzio (1449—1515), a kao i u rukopisnim knjigama zadržala je, u renesansi

... meus & est de oppido tibi: quod comensationem & patriam sonat: omnium prophetarum chorus: ... cor patrum ad filios: Habraam uidelicet & Isaac & Iacob: Et omnium patriarcharum: aut ... in deum saluatorem: in quem & illi crediderunt: Habraam enim uidit diem dei ... Sine cor patris ad filium: id est cor dei ad omnem qui spiritum adoptionis acceperit: & cor ... partes eorum. Ut iudaei & christiani: qui nunc inter se discrepant: pari in christum reli- ... Vnde dicitur ad apostolos qui seminarium in toto orbe euangelii prodiderunt: ... Si enim helias non cor patrum ad filios ante conuertit: & cor ... Dies magnus & horribilis: Magnus sanctis: horribilis pecca- ... iustus iudex: Non caelum nec eos qui uersantur in caelo: Sed terram ana- ... opera terrena: iudaei & iudaizantes: heretici ante ... suum heliam ... restitutum omnia. Vnde & christo in euangelio proponitur quae- ... Quid ... helias uenturus est: Quibus ille respondit: helias quidem ueniet: Et si cre- ... Iohannem intelligens.

C Finiunt explanationes Beati Hieronymi in duodecim Pro-
phetas: ea quippe Solertia ac Diligentia non minus in cor-
rigendo quam imprimendo adhibita: quam sanctus sancto
Afflatus spiritu doctor efflaguet. Imprime esse
Venetiis per Iohannes & Gregorium de
Gregorius fratres Anno do-
mini 1497.

Kolofon inkunabule "Biblijski komentari" sv. Jeronima iz 1497. godine (dosad jedina poznata inkunabula na koprivničkom području)

raširen običaj, ukrašavanja inicijala. Za razliku od prvih inkunabula u kojima su se inicijali izradivali rukom, u vrijeme tiska ove "franjevačke" inkunabule raširen je bio običaj da se to radi tehnikom drvoreza i tehnikom bakropisa.

Inicijali su stilizirani s biljnim i životinjskim motivima, u venecijanskom, renesansnom stilu Alda Manuzia, a upotrebljena su elegantna, kurzivna slova (nazvana "italska" ili "aldina") koja je on uveo u tiskarstvo, a ubrzo su ih, namjesto nečitke gotice, počeli upotrebljavati i drugi tiskari. U ovoj inkunabuli goticom su tiskani glavni naslovi pojedinih poglavlja knjige, kao i kolofon.

Iako bi bibliofili osim ove inkunabule u fondu knjižnice franjevačkog samostana u Koprivnici izdvojili popriličan broj starih i rijetkih knjiga zanimljivih bilo po sadržaju, bilo po autoru, mjestu i vremenu tiskanja, ili po svemu tome zajedno, na ovom mjestu navodimo tek popis 33 naslova knjiga tiskanih u 16. stoljeću, tzv. cinquecentina:

Avancini Nicolaus, VITA ET DOCTRINA IESU CHRISTI, Tornaia 1579.

Brunus Vincentius, MEDITATIONES, Pars II, Coloniae Agripinae 1599.

Dasypodius Petrus, DICTIONARIUM LATINO-GERMANICUM ET VICE VERSA, Argetorati 1596.

DICTIONARIUM LATINO-GALICUM, 1585.

CATECHISMUS EX DECRETO CONCILII TRIDENTINI, Venetiis 1571.

Muchitich P., ANDERER TEIL POEDAGOGIAE, Steyer, 1599.

S. Augustinus, OPERA — RELIQUA TRACTATA APUD POPULUM, Venetiis 1550.

SANCTI JOANNIS CHRYSOSTOMI SERMONES IN EPISTOLAM DIVI PAVLI AD PHILIPPENSES, Romae 1538.

Lanspergii J., DOMINICALES EPISTOLAS ET EUANGELIA, Tom II, Antverpiae 1570.

NOVUM TESTAMENTUM, Moguntiae 1579.

CONCILII TRIDENTINI MARGARITA INDEXQUE LIBRORUM PROHIBITORUM, Bassani (1595) (CONCILIIUM TRIDENTINUM), (Leodii 1577)

Kercselich de Corbavia, HISTORIARUM CATHEDRALIS ECCLESIAE ZAGRABIENSIS, Pars I, Zagrabiae 1521.

RERUM A SOCIETATE JESU IN ORIENTE GESTARUM, Coloniae 1574.

Agricola Philippus, DRITTES TEIL DER POSTILL ODER PREDIGBÜCHS EVANGELISCHER, Meintz 1561.

Behem Franciscus, POSTILA, Meintz 1581.

CONCIONES QUADRUPLES QUADRAGESIMALES, Tom II, Venetiis 1592.

Diez Philippus, CONCIONUM QUADRUPPLICUM DOMINICARUM ET FESTORUM OMNIUM, Tomus III, Lugandi 1586.

Lanspergius Ioannes Iustus, IN OMNES DOMINICALES EPISTOLAS ET EVANGELIA? PARAPHRASES EXEGETES CATHOLCAE, Tomus I, Antverpiae 1570.

Maior Ioannes, MAGNUM SPECULUM EXEMPLORUM, Coloniae Agripinae 1521.

de la Vega Didacus, OPUS QUADRA GESIMALE (a Seplugesimo usque ad Resurrectionem, omnes Dominicis cum feriis quartis, et festis), Triadae 1599.

Cordus Viterius, DISPENSTORIUM HOC EST PHARMACORUM CONTICIENDORUM RATIO, Lugdumi 1549.

Caterius Gabriel, HISTORIA PLANETARUM, Edit II, Lugdumi 1567.

Fumanelli Antonius, CONSILIUM APSOLUTISSIMUM OMNIUM FEBRIUM DIGNOSCENDARUM CURANDARUMQUE METHODUM PROPONENS, Basileae 1543.

Gvinterio Andernaco Ioann., ANATOMICARUM INSTITUTIONUM SECUNDUM GALENI SENTENTIAM AD CANDIDATOS MEDICINAE, Liber I, Bassillae in Officino 1536.

HIPOCRATIS COI MEDICINAE ET MEDICORUM OMNIUM PRINCIPIS APOHSOMORUM ET SENTENTIARUM MEDICARUM LIBRI VII, Ingolstadii 1537.

Leonbergero Ratislonensi Georgius, AMOENISSIMAE IUXTA ANQUE FERTILISSIMAE IN CONVALLIBUS SITAE REGIUNCULAE CIRCKNZAE DESCRIPITIO, Ingostadii 1537.

Dryandrus Ioannes, ANATOMIA MUNDI, Marpurgi in Officino 1541.

Frate M. — Dalla Pigafeto Filipus, LA QUINTA PARTE DELLA INTRODUZIONE AL SIMPOLO DELLA FEDE, Venetia 1590.

PLUTARHUS VON CHERONEA DER ALTERNAMHAFFTLIGST RITTERLICHEN THATEN (VON DEN LEBEN UND RITTERLICHEN THATEN), (Colmar) 1541.

Horni Georgius, ORBIS POLITICUS, Gorlicii 1570.

Fraetionius Paulus, INSTITUTIONUM IMPERALIUM SUMMARIUM VEL etc Francofordiae 1561.

Theutonicus Hieronymus O. P., SUMMA THEOLOGIAE S. TH. AQUINATIS Tomus I, Venetiis 1585.

Govoreći o knjižnici koprivničkog franjevačkog samostana nemoguće je ne spomenuti samostanski arhiv. Stara arhivska građa nalazi se u Arhivu Provincije sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu, spremljena u kutiji 26. Ostalo je nesređeno u ormaru spremišta. Uglavnom su to crkvene knjige: knjiga mrtvih pod crkvom, zakladna knjiga, Spomenica I, knjiga samostanskih preinaka i novih nabavki u crkvi i samostanu, računske knjige, protokoli pisama provincijalne vlasti. Posebna zanimljivost i jedan od temeljnih izvora za praćenje povijesti samostana i samostanskog života je samostanska kronika, (Liber Memorabilium Conventus Caproncensis ab anno 1778)²⁹.

Franjevački samostan posjeduje i bogat muzički arhiv. Samostanske muzikalije pregledao je 1980. godine i uredio prof. Ladislav Šaban sa svojim pomoćnicima, za potrebe Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Tom prilikom sastavljen je "Popis muzikalija u knjižnici franjevačkog samostana u Koprivnici", a kopiju popisa na 68 stranica posjeduje i koprivnički samostan³⁰. Samostan posjeduje 110 muzikalija koje se vode kao rara (rijetkosti), najviše što je pronađeno u sastanima bivše provincije sv. Ladislava. Među franjevcima se općenito velika pažnja posvećivala glazbenoj kulturi, tako da su i u koprivničkom samostanu djelovali franjevci, vrsni orguljaši i pjevači. U Koprivnici je nekoliko mjeseci prije smrti kao gvardijan djelovao i Fortunat Pintarić (1798—1867), istaknuti crkveni skladatelj crkvenih pjesama i izvrstan orguljaš. Dio njegove glazbene ostavštine također je pohranjen u samostanskom muzičkom arhivu.

Uz glazbenike, u franjevačkom samostanu sv. Antuna Padovanskog živjeli su i nadovnici slikari, kipari, obrtnici čija se djela i danas nalaze u samostanu i samostanskoj crkvi.

Tekst inkunabule "Biblijski komentari" počinje sa životopisom autora sv. Jeronima (Snimke: T. Boršo)

U povijesnom razvoju Koprivnice franjevci imaju značajno mjesto, a njihov doprinos kontinuitetu kulturno-prosvjetnog života grada je neosporan. Njihova samostanska knjižnica integralan je dio koprivničkog bibliotekarstva, a kao takvoj tek joj

predstoji kompleksnije istraživanje i valoriziranje, te adekvatnija pohrana i zaštita, uostalom, kao i drugim crkvenim knjižnicama na koprivničkom području.

BILJEŠKE:

1. A. Stipčević, Povijest knjige, Zagreb 1985, str. 139.
2. Kasiodor, rimski političar, historičar i filozof u 6. stoljeću osnovao je samostan Vivarium po uzoru na orijentalne kršćanske akademije. Organizirao je rad na spasavanju grčko-rimske baštine, smatrajući da ju je potrebno inkorporirati u novi kršćanski duh (Ibid., str. 143).
3. Benediktinski red bio je glavni nosilac pismenosti i učenosti u ranom i zreom srednjem vijeku. U njihovim knjižnicama humanisti na pragu renesanse pronalaze rukopis koji će omogućiti preporod antike u Evropi (Ibid., str. 145).
4. Irski i anglosaksonski misionari osnovali su u Francuskoj, Njemačkoj, Švicarskoj i Sjevernoj Italiji mrežu samostana koji su odigrali značajnu ulogu u proizvodnji i učenosti. Karolinška renesansa (8-10. st.) postat će moguća zahvaljujući najvećim dijelom ovim redovnicima (Ibid., str. 147).
5. Enciklopedija Jugoslavije, sv. 4, Zagreb, 1986, str. 259.
6. O idealu siromaštva kod franjevaca i drugih prosjačkih redova vidl F. Šanjek, Crkva i kršćanstvo u Hrvata, Zagreb, 1988.
7. Albingenzi i valdenzi su kršćanske sekte (11-13. st.) koje su propovijedale evanđeosko siromaštvo. Inkvizicija ih je proganjala i osuđivala kao heretike.
8. Unutarnja previranja izazvana različitim tumačenjima pravila franjevačkog reda i organizacija samostanskog života imala su u 14-16. stoljeću odjeka i u južnoslavenskim krajevima. Jačao je reformni pokret opservanata (uporište toga rada bila je Bosanska vikarija), dok su konventualci koji su mogli imati vlastitog posjeda i dohodak, prevladavali u samostanima uz jadransku obalu i u sjevernim hrvatskim krajevima (Enciklopedija Jugoslavije, Ibid., str. 259).
9. A. Stipčević, Ibid., str. 149.
10. Humbert de Romanis, peti upravitelj dominikanskog reda, sredinom 13. stoljeća jasno je izložio stav dominikanskog reda prema knjizi i učenju: "Nije učenje svrha reda, nego propovijedanje i rad na spasenju duša, ali je ono skrajnja nužnost za postizavanje te svrhe. Bez učenja ne možemo postići ništa" (Ibid., str. 148).
11. Ibid.
12. U Assisiju, u samostanu koji je podignut uz baziliku posvećenu sv. Franji, razvila se središnja knjižnica franjevačkog reda, jedna od najbolje uređenih i najbogatijih knjižnica toga vremena u Evropi. Tada je imala 718 knjiga, što je u odnosu na druge tadašnje knjižnice bio velik broj (Ibid., str. 149).
13. Već u 13. stoljeću evropsko samostansku kulturu zahvatila je kriza koja je za posljedicu imala propadanje prepisivačke djelatnosti u samostanskim skriptorijima i pismenosti među redovnicima. Mnogi humanisti, koji su u potrazi za starijim rukopisima zalazili u samostanske knjižnice, ostavili su svjedočanstva o njihovom jadnom i zapuštenom stanju (Ibid., str. 150).
14. Naročito specifičan bio je kroz povijest položaj bosansko-hercegovačkih franjevaca, koji su pod turskom vlašću ostali integralni dio naroda iz kojeg su ponikli, jedini školovani ljudi i prosvjetitelji, ne odvajajući se ni načnom života od seljačkog ambijenta. U krajevima pod mletačkom vlašću, pak, samostani trećeg reda sv. Franje bila su uporišta staroslavenskog bogoslužja, glagoljske pismenosti i narodnog jezika, tzv. glagoljaši (Enciklopedija Jugoslavije, Ibid., str. 259).
15. Samostani na određenom teritoriju, po općim pravilima reda, udruživali su se na posene provincije. Od 1232. godine spominju se u hrvatskim krajevima dvije provincije: Provincia Sclavoniae i Provincia Hungaria. Tokom povijesti u našim krajevima bilo je više provincija; one su mijenjale svoje područje prema interesima reda u izmjenjenim političkim i društvenim prilikama. Po broju provincija i samostana, franjevci su u našim zemljama bili najveći katolički red. (Ibid., str. 260).
16. Povijesno-kulturni prikaz dolaska i djelovanja franjevaca u Koprivnici kroz sedam stoljeća iscrpno i potkrijepljeno mnogim arhivskim podacima iznio je Paškal Cvekan u knjizi "Koprivnica i franjevi" (Koprivnica 1989).

17. U povijesnim istraživanjima Koprivnice često se kao godina dolaska franjevaca u Koprivnicu spominje 1292. Iako neposredni pismeni dokument o tome kako su franjevci došli u Koprivnicu ne postoje, Paškal Cvekan na temelju arhivskih podataka izvodi da se radi o 1290. godini, a navodi i sigurne pismene dokaze iz 14. stoljeća koji se nalaze u IX. tomu knjige "Annales Minorum" Luke Wadinga iz 1931. godine. ("Koprivnica i Franjevci", str. 53-62). Podaci sačuvani iz 14. stoljeća svjedoče da su koprivnički franjevci pripadnici blaže struje reda, jer mogu posjedovati imovinu (vinograde, livade). Karakteristično je da su samostane ugarskog područja pa tako i Pečujske kustodije (Varaždin, Ludbreg, Pečuh, Koprivnica) nastanjivali franjevci konventualci.

18. Ibid., str. 64.
19. Ibid., str. 69.
20. Ibid., str. 76.
21. Ladsilavska provincija formirala se 1661. godine, nakon odvajanja sedam hrvatskih franjevačkih samostana od Ugarske provincije i postali, zbog onemogućenih veza sa samostanima u Ugarskoj gdje su još vladali Turci, samostalna upravna jedinica sa sjedištem u Zagrebu
22. Ibid., str. 114.
23. U skladu s reformama franjevačkog reda, 1900. godine franjevački samostani na tlu Hrvatske stavljeni su u svoje nacionalne granice i stvorena je nova Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda.
24. Od svog dolaska u Koprivnicu prije sedamsto godina pa sve do 1983. godine franjevci nisu imali svoju župu. Tada je osnovana župa sv. Antuna Padovanskog Koprivnica II (Ibid., str. 139).
25. Ibid., str. 119-120.
26. Ibid., str. 120-121.
27. Sv. Jeronim (lat. Hieronymus Sophronius Eusebius), jedan je od četvorice Patničkih crkvenih otaca iz 4. stoljeća. Poznat je njegov novi prijevod Biblije (iz hebrejskog i grčkog originala) na latinski jezik. Njegovi "Biblijski komentari" sadrže objašnjenja uz dvanaest autora proročkih knjiga u Bibliji.
28. Katalog inkunabula u franjevačkim samostanima Provincije sv. Ćirila i Metoda napravljen je na poticaj uprave provincije, a u sklopu plana Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu da se reambuliraju sva potencijalna nalazišta inkunabula u Hrvatskoj i sastavi kompletan census prvotiskana na tlu Hrvatske.
29. Ibid., str. 134.
30. Sadržaj "Popisa muzikalija u knjižnici franjevačkog samostana u Koprivnici" naveden je kod P. Cvekana, "Koprivnica i Franjevci", str. 128.

LITERATURA:

- Aleksandar Stipčević, Povijest knjige, NZ Matice hrvatske, Zagreb 1985.
- Alfred Hessel, Povijest knjižnica, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, Zagreb 1977.
- Paškal Cvekan, Koprivnica i Franjevci, (vlast. naklada), Koprivnica 1989.
- Paškal Cvekan, Tristo godina samostana i crkve u Koprivnici, Koprivnica 1975.
- Šime Jurčić — Vatroslav Frkin, Zbirka inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda (separat), Croatia Christiana Periodica, Zagreb (1987)
- Enciklopedija Jugoslavije, sv. 4, J LZ "Miroslav Krleža", Zagreb 1986.
- Franjo Šanjek, Crkva i kršćanstvo u Hrvata, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1988.
- Miroslav Vanino, Povijest crkve katoličke, Književno društvo sv. Jeronima, Zagreb 1930.
- Koprivnica — grad i spomenici, Odjel za povijest umjetnosti Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1986.